

37

Тюльминстанов К.

Чемпионы конькобежца
Эре жемери.

1936-ж

İMLANIN EREÇELERİ.

I

ADABI TILİNDEĞİ FONEMALARDIN SOSTAVINA ÇANA ALIPPENİN TARTIBI.

I. Adabij tilde 37 fonema qoldonulatur da, bulardın icinen 31 fonema ajrım tamqalar menen belgilenet, qalqan 6 yndyy fonema imlada qoş tamqalar menen belgilenip, alardın syrettery alippenin qatar tartibinde kergetyl-bejt.

a/Alippenin tartibi çana tamqalardın tyrlery.

Syrettery		Oquluştary	Syrettery	
Baş tamqalar	Kicine tamqalar		Baş tamqalar	Kicine tamqalar
A	a	a	0	o
B	b	бь	Ө	ө
C	c	сь	P	pь
Ç	ç	çь	Q	qь
D	d	дь	R	rь
E	e	e	S	sь
F	f	фь		
↓	↓	↓	↓	↓

Г	g	gi	Ş	ş	ьş
Q	q	qь	T	t	ть
H	h	he	-	-	-
I	i	i	U	u	u
J	j	ij	Y	y	y
K	k	ki	V	v	вь
L	l	lb	X	x	хь
M	m	mb	-	-	-
N	n	nb	Z	z	зь
Ц	ц	ьц	Ь	ь	ь

2. A, O, U, Ө, Y, E тьвьстарына оқшоқон, айттылыз қақынан оқолорға^о ете қақы 6 ундыу тьвьз бар. Бул тьвьстар сынында өзүнсе мааниге^е ее болгон фонемалар. Бироқ бул фонемалардын алиппа^а составында ажықса тамчалары жоқ. Бул фонемалардын қа-зууда сыреттерын көрсеткенде, өздерине айттылыз қақынан қақы фонемалардын тамчаларын қос қаваттар қақыр қана белгілейміз.

Мағ:

AA	OO	UU	ӨӨ	YY	EE
Аағь	ооғи	ууғи	еен	кyy	еер
Ааль	оог	уул	еене	кyyлө	еен
Қаағь	қоғоо	қуғи	теене	ирдыу	еерси
Таағь	тоғи	туғи	кееле	тилдыу	кеер
Ғаа	соғи	суғи	кесее	сырдыу	көкөөр
↓	↓	↓	↓	↓	↓

Saa	sooron	suluu	çee	yndyy	tөөçik
Çaan	çoor	uruu	ceelmek	seryyn	teele
çaat	coor	quunaq	meenet	keryy	meelej
Taan	boor	quruu	kee	mejlyyn	meenet
Qaat	çoop	quurat	deelet	kejyy	eende

3. Yndyy тьвьстар, atqarqan mildetteri çaqьnan çana ajтыльс çaqьnan, temenky tyrkymderge belynet:

a/Atqarqan mildetteri çaqьnan:

A, O, U, Ъ- çoon yndyyler.

E, Ө, Y, I- icke yndyyler.

b/Ajтыльс çaqьnan:

A, O, U, E, Ө, Y- sozulma yndyyler.

Ь, I - qoçoqoj "

A, E, Ө, Ө - keç "

Ь, I, U, Y, - quuş "

4. Ynsyz тьвьстар da, atqarqan mildetteri çaqьnan çana ajтыльс çaqьnan, temenky tyrkymderge belynet.

B, C, Ç, D, L, M, N, Ñ, P, R, S, Ş, T, Z, J, V, X, F, H тьвьстарь sez icinde, yndyy tamqalardь eercip, birde çoon, birde icke ajтыла beret, oşonduqtan bular tetikter dep atalyşat.

Qьrқьzдын tel sezderunde Q menen Q ьлқьj çoon, K menen G ьлқьj icke ajтыльстар da, muun icinde yndyyler menen tandap ajтыльшат. Oşonduqtan bular kerbezder

dep atalybat.

10
P, T, C, S, Ş, Q, K, X, F, H, sez ajaqyna tyşkende ezy menen ajqaşa turqan sez mycesynyn başyndaqy ÇUMŞAQ ~~ty~~ ^Ktybьstardьn şevyn qatuu tybьstardьn tyrkymyne ajlandьgьy çiberişet; oşonduqtan, bular QATQALANDAR dep atalybat.

13
B, D, Q, R, Z, L, M, N, Ɲ, Ç, J, G, V, sezdyn ajaqyna tyşkenden, ezy menen ajqaşa turqan sez mycesynyn başyndaqy bir çumşaq tybьstar başqa çumşaq tybьşqa ajlandьgьy çiberişet; oşonduqtan bular çumşaqtar dep atalybat.

I/ K tybьşь qaj bir muun icinde A menen uruşa beret, mas: AK, tak, ~~ta~~ taş.

E S K E R T Y Y. Qьrğьzдын tel sezderyndegь muun icinde eki qatqalaq tybьş qatar turup uruşa al-
bajt. Çumşaq tybьş urqun qatqalaq tybьş menen uruşat. Keede eki çumşaq tybьş uruşat. Muunda qatar turup, qatqalaq çee çumşaq tybьş menen uruşuucu tybьstar muuncul tybьstar dep ~~atlybat~~ atalybat. Muuncul tybьstar мына bular:

R, L, M, N, Ɲ, J. Mas: mart, qьlt, qunt, daqь, qajt, kijz, myjz, cьrm, tirm, temp.

5. Baş tamqalardьn çazьlyşь orundary.

a/ Syjlemdyn başynda çazьlat. Mas. Çarqьraçan çaz keldi. Kolhozcular qoş cьqardь. Toodon muz eeriφ, sajdьn varьn suu vastь. Cөp kyldedyu. Mal semirdi.

b/ Encilyu attьn başynda çazьlat. Maselen Lenin, Stalin, Belotski j, Ajtmatov, Leningrat, Maškva, Frunza, Cyj, Qьrğьzьstan.